

Venija Bobnjaric-Vučković, prof.
Hrvatski restauratorski zavod Zagreb -
Restauratorski centar Ludbreg
Ludbreg, Trg Sv. Trojstva 15

TEKSTILOTEKA U RESTAURATORSKOM CENTRU HRVATSKOG RESTAURATORSKOG ZAVODA U LUDBREGU

Nakon održanog stručno-znanstvenog skupa „Najvažniji postupci za očuvanje i poboljšanje stanja umjetnina od tekstila“ održanog od 24. do 26. studenoga 2008. godine u Zagrebu u organizaciji Hrvatskog restauratorskog zavoda, jedan od glavnih problema koji se nametnuo bila je ugroženost povijesnog tekstila na terenu, posebno u župama i samostanima. Stoga je na prijedlog inspektora i konzervatora za pokretnu baštinu Ministarstva kulture jedan od zaključaka skupa bio da se uspostavi TEKSTILOTEKA u svrhu preventivne zaštite i čuvanja ugroženih povijesnih tekstilnih predmeta, a prikupljena građa bi, između ostalog, trebala postati temelj za budući muzej tekstila.

Hrvatski restauratorski zavod prihvatio je inicijativu i ponudio prostor u Restauratorskom centru u Ludbregu gdje su mogli biti osigurani svi potrebni uvjeti za pravilno čuvanje i pohranjivanje ugroženih tekstilnih predmeta. Osim toga, u Centru rade stručni djelatnici – konzervatori i restauratori specijalizirani za povijesni tekstil koji će moći provoditi sve faze preventivne zaštite te voditi brigu o pravilnom čuvanju. Ministarstvo kulture je projekt odobrilo.

Prva faza realizacije projekta odnosila se na opremanje prostora nabavom ormara, ladičara i polica za smještaj predmeta, te najnužnijeg materijala i pribora potrebnog za obradu građe prije pohranjivanja i za samo pohranjivanje. Prostor TEKSTILOTEKE je opremljen i uređajima za održavanje i praćenje optimalnih mikroklimatskih uvjeta. Inicijalna sredstva za nabavu opreme i pribora osiguralo je Ministarstvo kulture.

Uslijedilo je upućivanje obavijesti o formiranju TEKSTILOTEKE ovlaštenim konzervatorskim odjelima, biskupijama i redovničkim provincijama u Hrvatskoj. Obavijest je uputila ravnateljica Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

Zamišljeno je da se u sklopu toga projekta povremeno sastaje i stručna komisija koja bi građu pregledala te provela valorizaciju u svrhu osmišljavanja dalnjih aktivnosti TEKSTILOTEKE i formiranja njezina budućeg statusa.

Uspostavljanjem osnovnih preduvjeta za formiranje TEKSTILOTEKE, tijekom 2010. godine počeo je konkretan rad na prikupljanju građe na terenu. Posao odrađuju zajednički konzervatori Konzervatorskih odjela Ministarstva kulture te konzervatori i restauratori Restauratorskog centra Hrvatskog restauratorskog zavoda u Ludbregu. Ovom prilikom posebno ističem dobru i plodnu suradnju s Konzervatorskim odjelom u Varaždinu čiji su konzervatori pridonijeli prikupljanju većeg dijela građe koja je do sada pohranjena u TEKSTILOTECI.

Prikupljena je ugrožena tekstilna građa s nekoliko lokaliteta: iz crkve Presvetog Trojstva u Klenovniku, crkve Sv. Ivana Krstitelja u Koprivničkom Ivancu, iz crkve Sv. Marije Magdalene u Ivancu, crkve Presvetog Trojstva u Ludbregu, iz crkve Rođenja BDM u Skradinu. Kao i u mnogim drugim župama i samostanima, i u prostorima navedenih crkava (sakristijama, crkvama, župnim dvorovima) tekstilni liturgijski predmeti čuvali su se na neprikladnim mjestima u lošim i nepovoljnim uvjetima te unutar prastarih, crvotočnih i prašnih običnih ili sakristijskih ormara, komoda s ladicama. U ormarima i komodama predmeti su bili ovješeni na neprimjerene vješalice ili tjesno nagurani, izloženi djelovanju prekomjerne vlage iz zraka i velikim oscilacijama temperature. Osim toga, bili su i nezaštićeni od taloženja prašine i djelovanja raznih insekata, glodavaca i ostalih nametnika.

Uz prethodno rekognosciranje terena radi uvida u zatečeno stanje tekstilnih predmeta, provodi se odabir vrijedne i ugrožene građe koja se potom, u dogovoru s predstavnikom vlasnika ruha (župnikom), preuzima na temelju reversa o preuzimanju. Tim dokumentom preuzeta umjetnina ostaje u posjedu vlasnika te se predaje samo na pohranjivanje i čuvanje u svrhu zaštite; u svakom trenutku moguće ju je povući iz TEKSTILOTEKE.

Prikupljena građa se nakon preuzimanja podvrgava postupku dezinfekcije. Dezinfekcija se provodi preventivno u svrhu zaštite predmeta u slučaju kontaminacije insektima ili mikroorganizmima, a svakako prije unošenja predmeta u prostor depoa TEKSTILOTEKE. To su mjere predostrožnosti, da se predmet ne bi kontaminirao novom zaraženom građom. Dezinfekcija se obavlja na više načina, što ovisi o raznim čimbenicima: prije svega o vrsti građe i njezinu stanju te hitnosti postupka. Stoga se kombiniraju metode γ-zračenja na Institutu „R. Bošković“ u Zagrebu, pothlađivanja ili dezinfekcije u komori RCL-a primjenom inertnog plina dušika. Dok su prve dvije metode učinkovite već nakon kratkotrajnog izlaganja (od samo nekoliko sati do nekoliko dana), dezinfekcija dušikom preporučuje se u trajanju od osam do deset tjedana.

Nakon dezinfekcije pristupa se postupku interventne konzervacije koja podrazumijeva sljedeće postupke:

- uklanjanje površinske prljavštine i prašine usisavanjem preko mrežice
- preventivnu zaštitu podlaganjem ili umetanjem između dvaju slojeva tila najugroženijih i najoštećenijih dijelova
- pravilno pakiranje i pohranjivanje umatanjem u beskiselinski papir unutar metalnih ladičara, kutija od beskiselinskog kartona ili drvenih ormara.

Nakon konzervatorske obrade građe izrađuje se uobičajena muzejska dokumentacija koja se sastoji od inventarizacije te prikupljanja i bilježenja osnovnih podataka o vlasniku, lokalitetu, objektu i samoj umjetnosti te fotografiranja predmeta u totalu. Naknadno se izrađuje i konzervatorska dokumentacija koja se sastoji od fotografске, grafičke i pisane dokumentacije zatečenog stanja umjetnine.

Do sada je u TEKSTILOTECI prikupljeno ukupno 115 komada tekstilnih predmeta raznih veličina i namjene, uglavnom crkvene, i to:

- misnica/kazula, 18 kom
- plašt/pluvijal, 2 kom
- dalmatika, 7 kom
- stola, 22 kom
- velum, 13 kom
- manipul, 10 kom
- bursa, 23 kom
- pala, 6 kom
- crkvena zastava, 2 kom
- jastučić, 1 kom
- čarape, čizmice, 3 kom
- solideo (pileolus), 1 kom
- zastavne trake, 2 kom
- torbica, 1 kom
- razni tekstilni fragmenti, 7 kom.

Među njima se već sada mogu izdvojiti neki dijelovi crkvenog ruha koji su izrađeni od vrlo starih i vrijednih povijesnih tkanina poput *baršuna*, *atlasa*, *damasta* i *lampasa* protkanih raznobojnim svilenim, pozlaćenim i posrebrenim nitima.

Prisutne su i druge, danas vrlo rijetke tkanine čiji je poseban efekt postignut izvedenicama ili kombinacijama osnovnih vezova (*platno*, *atlas*, *keper*) ili posebnim tehnološkim obradama kao što je prešanje (*moare*, *reljefni pliš*). Predmeti su dodatno ukrašeni vrlo raznolikim *pozamenterijskim trakama* od svilenih i metalnih niti i lamela, *čipkama* izrađenim od pozlaćenih i posrebrenih niti i lamela raznim tehnikama pletenja, *resama* i *bujonom* od svilenih ili metalnih niti te *titrankama*.

Za izradu nekih predmeta su umjesto raskošnih tkanina za ukrašavanje korištene *tehnike ručnog veza*: „*slikanje iglom*“, vezenje bodovima *polukrižića* („*petit poen*“), *goblenским bodom* („*gobelín stich*“), *križića* raznobojnim svilenim koncem ili vunom, *reljefni vez* („*zlatovez*“) pozlaćenim ili posrebrenim nitima, apliciranje fragmentima svilenih ili vunenih tkanina pa sve do tehnike strojnog vezenja („*tamburiranja*“).

Detaljnija obrada predmeta, pod kojom se podrazumijevaju razne metode povijesne, tehnološke i likovne analize, koja uvelike pomaže u determinaciji i dataciji prikupljene građe, do sada nije bila predviđena u planu rada TEKSTILOTEKE. Tijekom redovitog rada na provođenju konzervatorsko-restauratorskih zahvata, za analizu tekstilne građe ostaje malo vremena. Međutim, svakodnevno se potvrđuje potreba da se restauratori i konzervatori teksta dodatno educiraju u mnogim drugim analitičkim metodama, poput identifikacije tkanina, utvrđivanja tehnologija izrade tkanina ili samog predmeta, analize dekorativnih elemenata i sl. Građa prikupljena u sklopu TEKSTILOTEKE pokazala se kao vrlo dobar i nama dostupan didaktički materijal za tu svrhu pa smo unutar Hrvatskog restauratorskog zavoda organizirali dvodnevnu radionicu koja se u proljeće 2011. godine održala u Restauratorskom centru u Ludbregu. Na radionici su bile restauratorice teksta obaju tekstilnih odjela (Zagreba i Ludbrega) i u dva dana praktičnog rada na detaljnem pregledu i identifikaciji prikupljene građe usvojile metode rada i stekle nova saznanja o mnogim povijesnim tkaninama. Radionicu je vodila naša kolegica Sandra Lucić Vujičić, viša konzervatorica

restauratorica. Ona je protekle godine završila tečaj analiziranja tkanina u Zakladi „Arte della Seta Lisio“ u Firenzi pa nam je prenijela dio stečenih teorijskih i praktičnih saznanja.

Slika 1. Koprivnički Ivanec, crkva Sv. Ivana Krstitelja: detalj sakristijskog ormara s crkvenim ruhom. (Fotografija iz arhiva Hrvatskog restauratorskog zavoda – Restauratorskog centra u Ludbregu, 2010.)

Slika 2. Ludbreg, Restauratorski centar Ludbreg: Tekstiloteka (Fotografija iz arhiva Hrvatskog restauratorskog zavoda – Restauratorskog centra u Ludbregu, 2011.)

Slika 3. Ludbreg, Restauratorski centar, Tekstiloteca: građa iz Klenovnika pohranjena u metalnom ladičaru (1)
(Fotografija iz arhive Konzervatorskog odjela Ministarstva kulture u Varaždinu, 2010.)

Slika 4. Ludbreg, Restauratorski centar, Tekstiloteca: građa iz Klenovnika pohranjena u metalnom ladičaru (2)
(Fotografija iz arhive Konzervatorskog odjela Ministarstva kulture u Varaždinu, 2010.)

Slika 5. Ludbreg, Restauratorski centar, Tekstiloteka: detalj misnice iz Ivanca, prije pohranjivanja (Fotografija iz arhiva Hrvatskog restauratorskog zavoda – Restauratorskog centra u Ludbregu, 2010.)

Slika 6. Ludbreg, Restauratorski centar, Tekstiloteka: dalmatika iz Klenovnika, prije pohranjivanja (Fotografija iz arhiva Hrvatskog restauratorskog zavoda – Restauratorskog centra u Ludbregu, 2010.)

Slika 7. Ludbreg, Restauratorski centar, Tekstiloteka: misnica iz Klenovnika, prije pohranjivanja (Fotografija iz arhiva Hrvatskog restauratorskog zavoda – Restauratorskog centra u Ludbregu, 2010.)

Literatura i izvori:

1. Dokumentacija Hrvatskog restauratorskog zavoda – Restauratorskog centra u Ludbregu, 2009.-2011.